

Стеван
Сремац

*Зона
Замфирова*

Copyright © овог издања 2018, ЛАГУНА

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Садржај

Предговор: Зашто волимо Зону Замфирову?	9
Зона Замфирова	19
О писцу	233

*Зона
Замфирова*

ГЛАВА ПРВА

У којој је описана једна дирљива сцена између калфе Коше и шејрџа Поте, даље, кућа хаџи Замфира чорбације, а тако исто и слика јунакиње ове њијовейке.

У кујунџиници Мана кујунџије седе калфа Коте и шегрт Поте, и раде. Задубили се у посао. Калфа Коте довршује неку срмали-муштиклу – коју је поручио код њих у радњи неки Миле, назван Мазни, највећи кицош и мераклија у свој махали, ако не и у свему граду – а главати чупави шегрт Поте, и он шмрче и ради; чисти зечјом ногом старе минђуше и баца их на гомилицу преда се. Обојица се задубила у посао па раде. Калфа Коте звиждуће нешто, а шегрт Поте се занео у посао, па се у један мах заборави, па запева, онако за себе:

Синоћке те, леле, видео', Зоне,

Где се премењуваш...

Калфа коте остави рад па га само погледа.

А Поте се занео као тетреб па продужи оним својим танким сребрним гласом:

Где се премењуваш, леле, Зоне,
У нова градина.
Ој, хој-хој, леле, Зо...

али не доврши јер пуче шамар, и Поте испусти ону зечју ногу и минђуше и погледа зачуђено у калфа-Коту.

– Што ме па тепаш, бата-Коте? – пита га Поте питомо, машив се шаком за ударено место на глави.

– А, бре, ешеку ниједан – пита га калфа Коте – какво појење у дућан?!

А шегрт Поте га гледа блесасто и пипа главу, и гледа да се није и крв пролила.

– Куде си гу чуја и научија, ете, туј песну, ешеку ниједан палилуски?!...

Поте ћути и чеше се по глави која бриди, па му то чешање чини неко особито задовољство.

– Од кога си ту, збори, бре, научија?! – опет га пита калфа Коте, али не добија одговора. – Ти ли ће за Зону песну да појеш?!... Што си гу ти па да можеш да појеш?!

Поте оборио очи, па се стиди.

– Паа... – наставља калфа Коте – ти ли си гу видеја кад си она, демек, пресвукује кошуљу и чичек-антерију у башчу?!... Хм – хукну и духну љутито на нос и заврте главом Коте. – Куде си гу видеја? Збори, келчо ниједан.

– Несам гу видеја, бата-Коте – вели стидљиво, шапатам, шегрт Поте – куде смем ја па да гледам

чорбацијске керке?! Ја си сал појешем, ето, што се појê по чаршију и по ма'але!...

– Их! – викну калфа Коте и диже руку да га још једаред удари, али га остави, кад уплашени Поте увуче врат и главу као корњача да би избегао други шамар који очекиваше. Коте само обрте главу па се кришом насмеја; ваљда и њему смешно дође при помисли какав би смешан изгледао шегрт Поте кад би заиста вирио кроз плот у чорбацијску башту и уживао у призору описаном у песми.

Кад Поте не доби очекивани други шамар, он полако испружи шију и главу, погледа плашљиво око себе, узе ону зечју ногу и минђуше, шмркну и продужи посао и не размишљајући баш много зашто је добио шамар. Можда зато што је с тим начисто био да су шамари сасвим природна и неминовна последица бедног шегртског положаја. А вукао је шамаре преко целе године. Сем првога дана Божића и Ускрса, славе и Тодорове суботе (кад се причешћавао), није било дана да Поте није добио шамара, или у дућану, или на чесми. Зато заборави брзо добивени шамар, па кад сврши посао, примаче преда се бедну своју вечеру – комад хлеба и повеће парче печене бундеве – прекрсти се и поче вечерати, размишљајући и хесапећи у себи колико још има да прође док га закалфе; а чим постане калфа, искијаће први шегрт – мишљаше фаталиста Поте – за све ове досад добивене шамаре. Боже здравља! Запамтиће први нови шегрт ко је калфа Поте! Тако мисли Поте и једе печену бундеву, и теши се и ужива већ сад. Зато и није чуо кад га је још једном запитао калфа Коте где је чуо ту песму.

Калфа Коте не доби одговора.

А није требало да га пита ни где је песму чуо ни од кога је песму научио, а још мање је смео да се љути, јер је та песма исувише добро позната била. Певала се по целом граду, и да је калфа Коте мало-мало мућнуо главом, сетио би се да је шегрт баш од њега истог чуо и научио ту песму, као што је он чуо и научио од мајстор-Мана. А после, баш да је све заборавио калфа Коте, није требало да заборави онај шамар што га је пре недељу дана добио и он сам од мајстор-Мана кад је ту исту песму пред њим запевао. Зато је више није певао пред мајстором. Па и оно малочас, можда шегрт Поте и не би запевао и, ни крив ни дужан, добио шамар да није сам он, исти калфа Коте, звиждукао баш ту исту песму. Укратко рећи, та се песма најрадије певала у оно доба кад и ова наша приповетка почиње. Била је чисто фатална са своје прилепчивости; и ко је само једаред чуо, није могао више да је избије из главе и заборави. Кад увече леже у кревет, шапуће те стихове; кад ујутру устане и потражи папуче, опет му се ти исти стихови отму с усана, и он певуши ту песму:

„Синоћке те, леле, видо’, Зоне...”

Сваки ју је знао и певушио, и жењени и нежењени, и млади чапкун и стари дилбери певуше је. Чак и прозаични ћир-Моша Абеншаам певушио би је кад би што добро продао, или кад би, сарафећи, кога забушио и преварио – и он би, трљајући руке, певао ту песму. Па и ви, поштовани читатељи, без разлике пола и старости, звања и занимања, извесно да знате ту песму о лепој Зони. Али има што не знате, а што ћете тек из ове приповетке сазнати, а то што не знате, то је то:

на кога се односила та песма. Та је песма из народа; и бог зна ко ју је певао, и на коју је Зону мислио тај први кад је ту песму певао! И ко зна откуда и на ком далеком крају Србије покрива црна земљица и зелена травица и творца и предмет те песме! И то вам ни писац не уме казати, јер то ни сам не зна, али оно што зна, то је: да ко је год и кад год је ко – у време ове наше приповетке – запевао ту песму, увек је мислио само на једну Зону, на лепу Зону, Зону Замфирову.

* * *

Зона је била кћи чувеног чорбаци-Замфира, богатог и уваженог чорбације, силног негда чорбације. Дуго се још причало каква је сила био чорбаци-Замфир: такве силе и таквог господства нема више! Пред пашу је у турско време излазио кад год је хтео – у по дана, у по ноћи, и био виђен и мио гост у пашином конаку. Паша се врло често саветовао с њим. Колико су само кафа и наргила посркали и чибука попушили и мастика попили, и Замфир у пашином конаку и паша у Замфировој господској кући! И не један паша – него неколико њих! Замфир је био сила: могао је човека и са самих вешала скинути, само кад хоће и кад потруди своје чудо и господство. А за ситније ствари утолико му је лакше било. Сваку неправду учињену кавурима он је лако, од шале, залечио, само кад се кренуо. Тек се дигне до паше. Јаве га, а паша га одмах пусти к себи. Чорбаци-Замфир уђе, поклони се паши, паша му да знак да седне. Доносе кафе и чибуке, пију и срчу. Паша заподева разговор и пита, Замфир само кратко одговара; чини се љут,

ћути, срче кафу и пушта димове, густе димове, и гледа кроз прозор у стану. Паши већ помало досадно. – Опет мењају чибукe и доносе друге кафе, а Замфир једнако ћути. Паша већ узнемирен.

– Што си ћутиш, чорбаци-Замфир?!...

– Па... питај ме, пашо, па ће си зборим! – одговара као мало услужно и понизно, али и хладно, Замфир.

– Не ли те пита, а ти си сал ћутиш!

Замфир слеже раменима, пушта густе димове и гледа у страну кроз пенџер.

– Која ми фајда, честити пашо, и да си зборим? – рећи ће у неко доба чорбаци-Замфир. – И кому да си зборим?! – Па скине фес и брише чело.

И трећи чибуци и треће кафе дођоше, а чорбаци-Замфир тек сад мало да се одобровољи и каже шта га је нагнало да дође паши, исприча му неку сиротињску невољу. Потужи му се на неки зулум: на разудан аскер, на неправедан суд, на насртање на образ и веру, и каже да је донео кључеве од куће своје и да оставља у аманет њему чељад и дворе своје; или нека прима кључеве или нека помогне влашћу својом. А паша му се правда, обећава, а што обећа, то ће и испунити – зна то чорбаци-Замфир.

– Ете за твој кеиф, чорбаци-Замфир, и тој ће ти напрајим! – вели му паша – и ствар је свршена!...

А и паша је знао увек шта ради; знао је он да је Замфир сила и у Стамболу. Сменио је он или, како тамо кажу, „сургунисао“ је три паше. Па није требало ни да иде сам главом тамо. – „Сал дор чукне у тел у Стамбул – и паша већ беше!“ – говораху често мештани хвалећи силу и моћ чорбаци-Замфира.

А та сила долазила је од силног богатства његовог. Његови виногради и чифлуци многобројни су, и ко би их могао изређати! Али шта да се читаоци леме преко поља и атара, кад је доста да му погледају конак, дворе његове, који су и виши и лепши и од самих пашиних! Кућа му је била у једној тесној и кривој улици у близини цркве. Капија велика, сва ишарана честим редовима ексера, с огромним звекиром, показује већ сама она богатство домаћиново. Кућа двокатна, висока, с многим високим оџацима, падала је издалека из поља свакоме путнику у очи и распознавала се усред осталих кућа, са доклатима и мноштвом прозора и капцима. У кућу се улазило преко многих широких басамака. Авлија пространа. Испред куће мања баштица, такозвана девојачка башта, пуна свакојаког цвећа: руже, карамфила, зембака и каквог не цвећа! Само је лепа Зона знала каквога све цвећа није било у башти, јер она се старала о цвећу и залевала га. Скоро свако доба године имало је своје цвеће, и кућа Замфирова мирисала је преко целе године. Пред кућом су још и два стара граната и лисната шамдуда, неколико дуња и два дафинова дрвета, која је јако пазио стари чорбаци-Замфир. И у мају, кад цветају дафине, најрадије је седео на простром сиџадету под њима; пушио, издавао наредбе, сркао кафу, и тада је врло мало мислио; само од времена на време издигне се на сиџадету, пружи нос – као хрт кад хвата траг – и увлачи мирис од жута дафинова цвета и шакама га још више граби и притерује своме носу. Мирис га тај заноси и опија. Буди у њему давне успомене тај оријенталски харемски мирис жутог дафиновог цвета.

Па се чорбаци-Замфир сећа дахирета и решмета, и фереца и бадемастих великих очију, и песме једне која се негда тихо певушила по српској махали – тихо, да Турци не чују – песме о младом кавуру и о Зејни некој! Тада га обузима слатка сета, и стари Замфир тада тихо жали за младошћу својом под цветним дафиновим дрветом, које је и онда тако исто мирило. И све док цвета дафина, оно неколико дана, чорбаци-Замфир нерадо оставља кућу и слабо излази у чаршију. Ту седи и пуши, пије кафу и амберију, одатле наређује и саветује и грди, али и кад се наљути и грди кога од млађих – ипак је тих дана добре воље.

Био је стари ашик. У многим песмама је спеван с многим, сад већ честитим и примерним матронама, старицама. Млађи свет и не пева данас те песме, а и ако их пева, не зна о коме певају.

И данас, још овако стар, воли хаџи Замфир да задне по коју стару љубав своју.

– Ааа, Мадо – рекао би кад је сретне – куде ти је убавиња твоја?

– Е, хаџио – одговара му она – прође се наше!...

– Прође, Мадо! Одоше си и младос' и лепотија, како ластавице у јесен!....

– Еее, ласте се пà врћу на пролет, ама твој младос' и моја лепотија – никад...

Иза куће је пространа авлија, а иза ове дубока башта са капициком у црквену порту, кроз који капицик пролазе чорбаци-Замфирови у цркву на јутрење и на краће молитве. У авлији неколико кошева, пећ за хлеб, штале за коње и велика шупа, а у шупи двоја обична кола, па чак и један „пајтон“, истина старога фазона,

налик на оне фараонове „колеснице“ из библијских слика, које су с њим заједно пропале онога фаталнога дана у Црвеном мору; али тек кад вам кажем да је још само паша имао такав „пајтон“, и нико више у месту, онда тек добијете праву слику богатства, великог богатства чорбаџи-Замфировог.

Ту у авлији су чељадске собе и кујна. Кујна је по правилу увек мало подаље од одаја једне такве чорбаџијске куће да се не би осећао задах од готовљених јела. У тој кујни су се и чељад и укућани прекодан најрадије бавили. Кујна је била најмилије и, тако рећи, најтоплије место у пространим конацима чорбаџи-Замфировим. Ту понекад и сам чорбаџија сврне да попије кафу. Тада обично сви изиђу, само по једно мушко и женско од млађих остану, стоје ту као свећа право и очекују заповести, дворе га. Али већим делом дана то је место само за чељад и за женскадију. Ту поседају на оне сељачке, грубо одељане и склепане троножне сточице, налик на папуџијске, па поваздан пеку и срчу кафу, или једу печене семенке од бундеве или кокице од кукуруза и, онако раскомоћене, само у јелечићима и шалварама, слушају новости из комшилука, махале и града; ту претресају све, и обично и редовно никога не остављају на миру. Све се ту сјури, и домаћи и из комшилука, па настане један слободан разговор, чује се кикот, цичање, узвици: „Мука те изела!“ Понекад се и папучама у шали гађају; а чим уђе мушко, оне ућуте и упреподобе се, као да ништа није ни било и као да ни две унакрст не знају! Из те кујне се већ досад пет девојака подсвојкиња удало. Ту се загледале и заљубиле у момке чорбаџи-Замфирове,

за њих се удале и постале домаћице и мајсторице, али зато ипак и надаље су се сматрале и осећале као род тој кући. И кад су служиле и двориле чорбаџи-Замфира, нису сматране биле за слушкиње – као што је то обичај тамо на хладном и бездушном Западу – него као нешто своје, као род у кући чорбаџи-Замфира. Оне га и не зову друкче него чорбаџијо, 'аџијо или чичо, жену његову Ташану – чорбаџике, 'аџике или стринке, а њихову мезимицу Зону звали су просто Зоне. Уопште, одношај је патријархалан и срдачан. Чорбаџи-Замфир, иако је поносит и силан у чаршији и међу Турцима и међу Србима, овде међу њима је благ, гледа на њих онако, како да кажем, као на децу. Кад понекад уђе у кујну да запали чибук, ослови их обично: „Ела, керко Мадо, тури си један, ама убав, мерџанатеш у лулу ми! 'Ајде, па ће ти поиграш у свадбу! Хахаха!“ смеје се чорбаџија, па је уштине за оне њене једре и румене образе, или је потапка по гојним плећима, од којих чисто хоће да прсне оно мало јелече њено. Бива да понекад бане домаћица Ташана (од које се чорбаџи-Замфир – иако је три паше сургуни-сао – ипак прибојавао помало); тада чорбаџија брзо узме на се озбиљан вид, па као да ништа није ни било, брзо окрене разговор, па је саветује и као грди помало и вели: „Те се удаш. Домаћица ће станеш, образ да чуваш; зашто образ – тол'ко! – и покаже два прста ширине. – Неје, ете, голема ствар, ама – и ту дигне обрве и прст увис и вели значајно – голѐм капетал!“ И кад се која уда, он ни онда не прекида своје старање, него и онда разбира како се која влада и обилази их понекад; па је можда то и дало повода беспосленом

свету те је чак – како тамо веле – „турио у песму“ чорбаџи-Замфира и неку лепу Цвету, па и сада се још пева песма:

Господар ми седи на сандалија,
господар ми пије љути рађија;
господар ми збори, Цвета га двори,
господар се смије, Цвета се вије!

Чорбаџи-Замфир је чуо и знао за ту песму; није се ни љутио на њу. Можда зато што је био човек мераклија и волео песму. Волео је да га песмом и буде и успављују. Кад лети после ручка прилегне на доклат да се одмори и придрема мало, волео је да чује тиху песму, и оне су то знале и тихо би тада запевале:

Славеј-пиле, не пој рано,
не буди ми господара,
сама ћу га пробудити!...

А кад би устао, потрчале би одмах на доклат да га послуже. Једна му носи на послужавнику парче стамболског ратлока, чашу студене воде и чашицу мастике, а друга – леген и ибрик и танак пешкир. Он би се умио, обрисао руке и лице, и мало – али само обичаја ради – стењао би и јечао почешће. „Ој леле – стење и мази се чорбаџи-Замфир – куде је тај смрт да ме узме у Горицу да се не мучим... пшешко живење моје?!...“ Тужио би се на тежак и бедан овај живот, па би се прихватио ратлока и разговарао се и шалио мало с њима, питао би их има ли што слађе од ратлока.

Једном речи, владао се потпуно господски, и било му у конацима све асли пашински. Где год човек баци око, свуда види само господство. А тек унутра, у кући, у предсобљу, шта све човек може да види! Ту силни легени, ибрици, сахани, сребрни шавдани, тепсије и синије по метар и по у пречнику, па оне ћасе, мангали, и чега ти свега ту није, и све то сребрно или бакарно па калајисано. Свакога дана имају доста посла девојке док све то изрибају, па се сија по чорбаци-Замфировој авлији као да су се сунца спустила и поређала доле по калдрми. А тек по одајама! Какав раскош и какво шаренило! Ћилими пиротски и ћипровачки, ангорски теписи и сандуци седефски стамболски, пуни свиле и кадифе; по дуварима оружје скупочено, поклон од паша и бимбаша. Уза зид са све четири стране ниски миндерлуци. У свакој одаји по једно скупочено сребрно кандило гори уочи недеље и празника пред иконом из Русије, која је све сребром опточена, а три кандила горе пред оном највећом иконом из Јерусалима што ју је донео још некад отац Замфиров кад је био на хаџилуку, куд је повео и свог десетогодишњег сина Замфира, који се данас стога зове још и хаџи Замфир.

Али хаџи Замфир је имао још једно богатство – имао је нешто што се не може лако купити ни стећи, нешто што сам бог дарује човеку, па зато то сваки чорбација и нема. То је лепа ћерка његова, његова мезимица, то је млада Зона, Зона Замфирова. Сва су деца Замфирова била лепа, све удате кћери његове као жене осташе лепе, али је Зона ипак најлепша међу њима била. Имала очи као кадифа, косу као свила, усне као мерџан, зубе као бисер, струк као фидан, а сва

је била оно право „злато материно“. Она је та на коју је сваки мислио кад је запевао ону песму „Синоћке те, леле, видо', Зоне“. Море, па не само ту песму, него и ма коју другу песму, сваку песму у којој се само спомиње девојка и љубав кад би тада запевали, мислили би сви, увек, само на Зону хаџи Замфирову. А она је знала за то, па као свака ванредно лепа, а уз то још и богата, била је размажена, пуста, немилосрдна, готово рећи демонска. Ко је није знао и ко се није за њом окренуо кад, поносито као паун, промине чаршијом?! Од пуковника па до наредника, од старог начелника па до ћосавог практиканта, од мајстора до шегрта – све је то радо гледало и увек нашло тек нешто да се окрене и погледа на ону страну. И сам стари пензионерани председник суда, кога су млађи чиновници међу собом звали „мачор“, и он би се сваки пут окренуо за Зоном, а кад би му пребацили и дирали га – он би се бранио да му није ни до каквог ђаволства, него да му се увек нешто стегне око срца: пада му, вели, на ум његова Јелисавета, која би сад исто толика и истих тих година била!... Па би се опет окренуо и гледао на ону страну куд би прошла Зона у оној њеној зеленој атласној бундици и алевим шалварицама, које су за два-три прста вириле испод жуте сатинске сукњице са цветићима. А никад сама није ишла: увек је око ње било бар пола туцета неких тетака и стрина. Кад иде, она се ломи у струку, ситно корача, а главу издиже и пружа је поносно мало напред, као водена змија кад издигне главу и броди водом.

Сва чаршија гледа за њом, и мимопролазећи и они што седе по ћепенцима и шију фустане и памуклије;

само је погледају, махну главом и груну се у прса и уздахну, па шију даље. И сам Манасија – „чапкун Мане“ назван – кујунџија, колико је пута – он, чапкун и несрећник да му је требало пара тражити! – колико је пута кад она прође, од севдалука треснуо по дивно израђеној табакери од чисте срме и слубио је кад прође Зона Замфирова! А затим би баталио посао, примакао би своју табакеру, направио цигару и пуштао густе димове и дуго и дуго занет у мисли гледао би за њом чаршијом. Бленуо за њом и чинило му се као да је остало трага од ње, као да види траг њен – дугу зелену пругу од бундице и жуту од сукње и алеву од шалвара лепе и поносите Зоне Замфирове.

ГЛАВА ДРУГА

У њој је оџис Манасије кујунџије, џознаџоџи и џод именован чаџкун-Мане или Манча, који је – иако ова џриџовейка не носи њеџово име као наслов – иџак некако џлавни јунак ове џриџовейке.

А ако се Зона поносила што се свет за њом окретао, могла се, вала, поносити, и те још како, кад се за њом осврне Мане кујунџија! Јер и исти тај Манасија био је красан младић. Било му је тако двадесет две или три године. Врло је рано отпочео радњу на своју руку. Отворио је дућан пре неколико година, али га је затворио, јер је морао у војску. Кад је одслужио рок, вратио се, и тада је по други пут отворио дућан. Био је добар мајстор, али сиромах; па ипак је било разлике између оног првог и оног другог, доцније отвореног дућана. Онај први је био мањи и празнији, а овај други већи и пунији. Онај први није имао ни врата, него само ћепенак, и мајстор Мане је преко ћепенка ускакао ванредно

вешто. Дугим ускакањем извештио се до невероватне лакоће, тако да је могао још онако у лету, у скоку, скрстити ноге и одмах се и посадити прекрштених ногу, као Турчин, и све је то, што би наши стари писци рекли, свршио у једном окатренућу. А пре тога би сâм почистио метлом испред дућанчића, задиркивајући девојке које се с чесме са стовнама враћале, или би с оним комшијом преко сокака разговарао, а тај разговор био је за водоноше као она Скила и Харивда за старе путнике. У дућан нико више није могао стати, зато у прво време Мане није држао ни шегрта, него је сам самцит у њему радио; пазарио је и пазио да кошта за време пазара не придигне из дућана. У њему је пет дана радио, а шестог, у суботњи, пазарни дан, пазарио с околним сељацима и ћуркастим сељанкама и сељанчицама, које се загледају у Мана – а био је врло леп – па и не умеју одмах да кажу зашто су дошле и шта хоће!...

Кад је ово по други пут, после војске, отворио дућан, и муштерија је према дућану многобројнија била него пре. И он сад није имао нужде да ускаче на ћепенак, него је улазио на врата достојанствено; застане увек мало на вратима и грди млађе: каже како се данас не може на млађе ослонити, па тек онда улази. Мане је сада узео и једног шегрта, који већ пола године дана – од последње славе Манине – како иде без капе, чупав и гологлав, јер још никако не може да се сети где је изгубио капу. А у могућности је да држи и калфу. Дућан му пун, а поруцбина сваки дан. Некада у оном малом дућанчету свом израђивао је само просто прстење, белензке, звонца и меденице, и

оправљао батаљене муштикле и олупане табакере; а сада, у овом другом, израђује и боље и скупље ствари, као: минђуше, зарфове, пафте, укоснице, ланчеве за сахате и муштикле и табакере од сребра и срме; има и старих грчких, римских и српских новаца – бави се нумизматиком, и стога чак држи и археолошки лист „Старинар“.

Па као што је био добар мајстор, тако је био и леп момак. Црномањаст, лепа, велика ока, састављених танких обрва и танких брчића. Већ и по самој својој природи и по занату свом кујунџијском био је отресит и пажљив на одело, а то је још више и притврдио служећи у војсци, и то, као варошки син, у кавалерији. Носио се лепо и радним даном, а утолико лепше недељом и празником. Кад обуче оне његове уске чакшире маслинове боје, а на груди танку жуту свилену памуклију, преко ње јелек и гуњче, опет маслинове боје – а све у силном гајтану – па се притегне траболос-појасом, за којим му је сахат о широким сребрном ланцу, који је Мане сам израдио, а на главу кад накриви фес, шајкачу или астраганску шубар – како већ кад време захтева – није било женског чељадета, ни млађег ни старијег, а да за њим не погледа! Млађе загледају кришом испод ока, па тек само уситне кад прођу испред њега. А чине се као да га и не гледају, него гледају право преда се и иду ситно, право и пажљиво, као да прелазе преко каквог брвна преко потока. А оне старије и познатије, оне матроне што носе лагиране папуче и свилене чарапе са црвеним петама, оне што кажу да га воле као своје дете, оне га не само слободније гледају него се и зауставе и разговарају с њим;

а кад се праштају, не може човек да сачека краја. По неколико се пута рукују и вичу: „Ај’ са здравје!“, али не пуштају одмах руку: држе га дуже за руку и све нађу понекога да поздраве. „Па поздрави се на мајку ти Јевду!“ па га пољубе у чело или у образ. И Мане пољуби у руку, и таман да пође, а њега опет задрже, опет се рукују и веле: „Па поздрави се на стринку Кеву!“ па опет руковање и љубљење; и он опет љуби их у руку и извлачи своју руку, а оне опет: „Па поздрави се, ете, и на тетку Доку!“ па га опет љубе у образ, тако да мора формално да се отме и да бежи. Тако жене; напротив, многи старији људи нису га баш најрадије гледали. Само духну на нос: „Хм! Јага, што је цимпир! Анасана!“ рекну кад Манча прође крај њих, па се од силна чупкунлука ломи кад иде, а накривио фес на једно око. – „Ех црна Јевдо, што роди сина чапкуна!...“

Млађе га, истина, нису могле и смеле љубити, али су га утолико чежњивије кришом гледале, нарочито недељом, кад игра оро на ћошку Шефтели-соака. Од свију момака он је најлепши био, а у колу најбољи играч, а према свирачима најгалантнији. Увек је стопарац давао кад је водио он коло. Кад је у коло долазио, онда би облачио једне кицошке плитке ципеле с високим штиклама, а у свакој штикли био је, још кад се ципела градила, вешто намештен по један прапорац. Па кад Мане заигра и заплете и залупа ногама, звече они пусти прапорци и силно дирају у срце све играчице. Мане је најчешће водио коло. Само позове по једну девојку да с њом поведе коло. А она се стиди, хоће од стида да прогута ону мараму коју је метнула на уста, и сва срећна пружа руку Ману, па игра с њим!

Не игра, него лети кад Мане поведе „Осампутку“ или „Потресљуку“! И само они прапорци у Манчиним штиклама што казују да играчи додирују земљу и да се ипак на земљи налазе!...

А као што је био добар играч, тако је био добар и певач, ловац, јахач и веселац и за друштво човек. Кад год би свршио какав посао и зарадио добро, тада не би жалио ни времена ни пара да се провесели и процумбуса мало с друштвом. А то је било онда кад би, на задовољство и своје и муштерије, свршио какву мало крупнију поруџбину, а таквих је, како који месец, све чешће и све крупнијих бивало. Прочуо се мајстор Мане и са крупнијих радова! Некада се поносио само муштиком коју је извезао Ибиш-аги, или табакером у газда-Гана, или сребрним прстеном који је направио Видену, кмету великовртопском. Славан прстен, масиван прстен беше то, дуго се познавао на ћати Трајку! Кад га је, приликом неких партијских размирица и неспоразума, зврцнуо кмет Виден, носио је ћата три недеље од истог прстена чворугу на челу, па изгледао с њом на челу као инорог. – А какво је само сребрно кандило израдио за Светог Пантелија; па сребрну ручицу за икону Богородичну у дивјанском манастиру! И глас о вештоме мајстору Мани кујунџији отишао је далеко по свету, тако да је чак и за Свету Богородицу Ржанску израдио тежак крст од срме... После сваке такве на задовољство извршене наруџбине осећао је мајстор Мане потребу да се мало поодмори. Тада би узео тамбуру и отишао у лојзе, или пушку, па отишао мало у лов. Или би узјахао коња, па отишао чак до Врања, до Коштане, па би увече засео